

www.ketab.ir

هنر ایران

وابرت هوناک اسمیت  
مترجم: کیانوش معتقادی

سروشنامه: اسمیت، رابرت مرداک، ۱۸۳۵ - ۱۹۰۰ م. • Smith, Robert Murdoch • عنوان و نام پدیدآور: هنر ایران / رابرت مرداک اسمیت؛ با مقالاتی از جنیفر اسکرس. ایزابل گدوین؛ ترجمه کیانوش معتقدی، با همکاری علیرضا بهارلو. • مشخصات نشر: تهران: خط و طرح، ۱۳۹۹. • مشخصات ظاهری: ۱۷۸ ص. • شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۸۲۷۷۵-۶ • وضعیت فهرست نویسی: فیفا • یادداشت: عنوان اصلی: Persian art by Major R. Murdoch Smith. c1877 With map and woodcuts. یادداشت: کتاب حاضر نخستین بار با عنوان «هنر ایرانی» با ترجمه علی کورشلی توسط انتشارات اکباتان در سال ۱۳۹۶ فیفا گرفته است. • عنوان دیگر: هنر ایرانی. • موضوع: هنر -- ایران • موضوع: Art -- Iran. • شناسه افزوده: اسکیرس، جنیفر. ام. • شناسه افزوده: Scarce, Jennifer M. • شناسه افزوده: گدوین، ایزابل • شناسه افزوده: Gadoin, Isabelle • شناسه افزوده: معتقدی، کیانوش. ۱۳۶۱ -، مترجم • شناسه افزوده: بهارلو، علیرضا، ۱۳۶۳ -، مترجم • شناسه افزوده: Baharloo, Alireza • رده بندی دیویی: ۷۰۹/۵۵ • رده کتابخانه ملی: ۶۱۰۳۹۰۷

خطوط  
یوسف آباد، حیابان ۲۲، پلاک ۴۴  
۸ ۸ ۰ ۲ ۱ ۷ ۶ ۰

## هنر ایران

رابرت مرداک اسمیت

مترجم: کیانوش معتقدی

با همکاری علیرضا بهارلو

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۸۲۷۷۵-۶

چاپ نخست: بهار ۱۳۹۹

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

ناشر: خط و طرح

قیمت: ۷۰۰۰ تومان

© تمام حقوق برای ناشر محفوظ است

## فهرست

|     |                                                                                |
|-----|--------------------------------------------------------------------------------|
| ۱۱  | پیشگفتار: از دیپلماسی تا ایران‌شناسی بریتانیایی در عصر قاجار                   |
| ۲۳  | مقدمه                                                                          |
| ۲۷  | چینی و سفال                                                                    |
| ۴۱  | کاشی‌کاری                                                                      |
| ۴۶  | سلاح و جوشن                                                                    |
| ۵۱  | منسوجات                                                                        |
| ۵۷  | سوزن‌دوزی و گل‌دوزی                                                            |
| ۶۱  | فلزکاری                                                                        |
| ۷۲  | کنده‌کاری و معرق‌چوب                                                           |
| ۷۵  | نقاشی                                                                          |
| ۷۷  | نسخه‌های خطی                                                                   |
| ۷۹  | میناکاری، جواهرسازی و حکاکی                                                    |
| ۸۱  | آلات موسیقی                                                                    |
| ۸۳  | فهرست آثار موجود در موزه‌ی ساوت کزینگتون                                       |
| ۸۵  | آلبوم تصاویر                                                                   |
| ۱۰۹ | ر. مرداک اسمیت و روابط فرهنگی - هنری ایران و بریتانیا در عصر قاجار             |
| ۱۳۹ | از فرهنگ شخصی تا ذائقه‌ی شرقی: مجموعه‌داران بریتانیایی هنر ایران در قرن نوزدهم |

## پیشگفتار

### از دیپلماسی تا ایران‌شناسی بریتانیایی در عصر قاجار

تألیف و تدوین: دکتر علیرضا دانشمندان و محققان اروپایی در عرصه‌ی ایران‌شناسی و هنر اسلامی در اوایل قرن نوزدهم، نخستین شرق‌شناسان و باستان‌شناسان فعال در این حوزه را سوار، دانشمندان نظامی، دولتمردان سیاسی و سیاحان غربی تشکیل می‌دادند که با آغاز سلطنت قاجار وارد سرزمین ایران شدند؛ هرچند موضوع کاوش این‌هی باستانی و آثار تاریخی ایران، در آثاری و خرید و فروش اشیای عتیقه (از دیرباز تاکنون از جمله دغدغه‌های سیاحان شرق‌شناسان اروپایی بوده است).

پیر واضح است که آنان علاوه بر بررسی مقاصد استعماری و اقتصادی دولت‌های خود و در کنار مطالعه و بررسی‌های تاریخی و باستان‌شناسی، در زمره‌ی نخستین گردآورندگان آثار و اشیای تاریخی ایران نیز به‌شمار می‌روند و با خرید این مجموعه‌ها، بخش بزرگی از گنجینه‌های هنر ایران را به بیرون از رزهای ایران انتقال دادند.

از میان پیشگامان جستجوگر آثار باستانی و عتیقه‌جات ایران در اوایل دوره‌ی قاجار، باید از جیمز موریه، از نخستین دیپلمات‌های ایران‌شناس بریتانیایی (و از اعضای هیأت سیاسی انگلستان) و نیز کاشفان آثار تاریخی ایران پیش از اسلام یاد کنیم. پس از او، دیگر مأموران و نظامیان بریتانیایی نیز در اثنای سفرهایشان به ایران هر یک به جستجوهای مشابهی اهتمام ورزیدند و گزارش‌هایی ارزشمند از حفاری‌ها و اکتشافات خود در بازگشت به کشورشان در قالب سفرنامه‌ها و سایر اسناد منتشر کردند.

توجه بریتانیایی‌ها به شناسایی آثار باستانی و تهیه‌ی فهرست و نقشه از ایران مقدمه‌ای بر کاوش‌های بعدی و شکل‌گیری نهضتی در مطالعات ایران‌شناسی در محافل آکادمیک اروپا در دهه‌های آتی شد. از جمله مستشارانی که در ایران توجه ویژه‌ای به این حوزه داشتند می‌توان به سر اوستن هنری لایارد، سر جان ملکم، ژنرال سِر پرسی سایکس، لُرد کِرزن و چارلز جیمز ویلس اشاره کرد. هرچند به‌طور کلی بریتانیایی‌ها بیشترین سهم را در انتقال اشیاء ایران به غرب را بر عهده داشته‌اند.

با آغاز عهد ناصری و گسترش روابط سیاسی-اقتصادی دربار ایران با کشورهای اروپایی و روسیه، حجم کندوکاو و البته مقوله‌ی خرید و فروش عتیقه‌جات در میان سیاحان اروپایی افزایش قابل توجهی یافت و موزه‌ها و مجموعه‌های اروپایی نیز علاقه بیشتری به گردآوری آثار هنر اسلامی نشان دادند. یکی از دلایل این توسعه تأسیس تجارتخانه‌های اروپایی (همچون کمپانی هند شرقی) و بانک‌های اروپایی، راه‌اندازی خط تلگراف<sup>۲</sup> و استخراج معادن در ایران بود که باعث رشد فروش آثار عتیقه‌جات خارجی‌ها و شکل‌گیری بازاری پر رونق در تهران (پایتخت) و دیگر شهرها از جمله عصفهان شد.

از جمله مشهورترین چهره‌های فعال در عهد ناصری، ارنست هولستر (تلگرافچی آلمانی) بود که در سال ۱۸۶۱، به اسمفهان نقل مکان کرد و حدود بیست سال در تلگرافخانه‌ی انگلیسی این شهر فعالیت داشت. او علاوه بر گردآوری کلکسیون‌ی کم‌نظیر از آثار هنری، به عنوان عباس‌یوز، موعه‌ی ارزشمندی از تصاویر شهرها، ابنیه، اصناف و مردم در روزگار ناصری را ثبت و ضبط نمود.

در میان کتاب‌ها و سفرنامه‌هایی که در طول دوران قاجاریه توسط مأمورین و مستشاران بریتانیا درباره‌ی فرهنگ و هنر ایران نگاشته شده چند رساله و کتاب از چشم‌انداز تاریخی هنر و ایران‌شناسی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند:

- ادوارد اسکات وارینگ<sup>۳</sup>؛ سفری به شیراز از راه کازرون و فیروزآباد، ۱۸۰۷م.

- جیمز موریه<sup>۴</sup>؛ سفر به قسطنطنیه از طریق ایران، ۱۸۱۲م.

- سِر ویلیام اوزلی<sup>۵</sup>؛ سفر به ممالک شرق، علی‌الخصوص ایران، ۱۸۲۳-۱۸۱۹م.

- سِر جان ملکم<sup>۶</sup>؛ تاریخ ایران، ۱۸۱۵م. و تصاویری از ایران، ۱۸۲۷م.

- رابرت کربورتر<sup>۸</sup>؛ سفرنامه‌ی گرجستان ایران و ارمنستان، در سال‌های ۱۸۲۰-۱۸۱۷م.
- جان جانسون<sup>۹</sup>؛ سفری از هندوستان به انگلستان از طریق ایران، ۱۸۱۷م.
- م. تانکوان<sup>۱۰</sup>؛ گزارش سفر ایران و اقامت در تهران، ۱۸۲۰م.
- جیمز ادوارد الکساندر<sup>۱۱</sup>؛ از هندوستان تا انگلستان، در سال‌های ۱۸۲۶-۱۸۲۵م.
- جرج کیپل<sup>۱۲</sup>؛ شرح مسافرت از هند تا انگلیس، ۱۸۲۷م.
- جیمز پیللی فریزر<sup>۱۳</sup>؛ سفر به کردستان بین النهرین و ...، ۱۸۳۴م.
- ج. پ. فریه<sup>۱۴</sup>؛ سفر با کاروان و آوارگی در ایران، ۱۸۵۶م.
- لیدی شین<sup>۱۵</sup>؛ جلوه‌هایی از زندگی و آداب و رسوم ایران، ۱۸۵۶م.
- جیمز بارث<sup>۱۶</sup>؛ ایران: سرزمین ائمه، در سال‌های ۱۸۸۵-۱۸۷۱م.
- رابرت مراک ابیسی<sup>۱۷</sup>؛ هند ایران، ۱۸۷۶م.
- ادوارد استاک<sup>۱۸</sup>؛ شش ماه در ایران، ۱۸۸۲م.
- چارلز جیمز ویلز<sup>۱۹</sup>؛ در زمین شیر و خورشید، ۱۸۸۳م.
- ادوارد گرانویل براون<sup>۲۰</sup>؛ یک سال در میان ایرانیان، در سال‌های ۱۸۸۸-۱۸۸۷م.
- ایزابل لوسی پرد<sup>۲۱</sup>؛ سفر به ایران و ...، ۱۸۹۱م.
- جرج ناتانیل کِرزن<sup>۲۲</sup>؛ ایران و قضایای آن، ۱۸۹۲م.
- گِرترود پِل<sup>۲۳</sup>؛ تصاویری از ایران، ۱۸۹۴م.
- ادوارد تریچر کالینز<sup>۲۴</sup>؛ در قلمرو شاه، ۱۹۰۶م.
- توماس ادوارد گوردن<sup>۲۵</sup>؛ دیدار مجدد از ایران، ۱۸۹۵م. «البی درباره مظفرالدین شاه و اوضاع کنونی ایران، ۱۸۹۶م.
- ویلفرید اسپاروی<sup>۲۶</sup>؛ فرزندان خانواده‌ی سلطنتی ایران، داستان یک معلم انگلیسی در دربار ظل‌السلطان، ۱۹۰۲م.
- پرسی مولسورت سایکس<sup>۲۷</sup>؛ ده هزار مایل در ایران یا هشت سال در ایران، ۱۹۰۲م.
- گای لیسترنج<sup>۲۸</sup>؛ سرزمین‌های خلافت شرقی، ۱۹۰۵م.
- فرانسیس ب. برادلی بیرت<sup>۲۹</sup>؛ از داخل ایران: از خلیج فارس تا دریای خزر، ۱۹۰۹م.
- اِلا کنتستانس سایکس<sup>۳۰</sup>؛ ایران و مردم آن، ۱۹۱۰م.
- و سایر موارد.